

מסורת הש"ס
 א. תוספתא שקלים פ"א
 ח. ירושלמי שקלים פ"א
 ח"ד.

גרסות
 דכל חד וחד יומיה יש
 בכתיב: כל חד יומיה.
 כבר פדא נמי יש בכתיב:
 כבר פדא.
 קלבון יש בכתיב: קילבון
 וכן: קילבון.
 אליעזר בשמ"ק: אלעזר.
 כנגד מותר חטאת ומותר
 אשם בכתיב: כנגד מותר
 חטאת.

לשון
 קלבון
 מקור המלה ביוונית
 kolabon (קולבון),
 ומשמעה: מטבע קטנה
 המשמשת לתשלום, בשעת
 החלפת מטבעות אצל
 השולחני.

ודמי הכבשים (אשם נזיר ואשם מצורע הניתנים לנדרבה) – ינתנו לשופר שלישי. ודמי השעירים של חטאות ציבור של רגלים (המכפרים על טומאת מקדש וקדשיו) – ינתנו לשופר רביעי. ודמי המותרות (שהפריש אדם מעות לצורך הקרבת אחד הקרבנות הללו, ולאחר שנקנה הקרבן נותרו בידו מעות) – הריהם ניתנים לשופר חמישי.

והמעשה (שמביאים שנים שהשתתפו במחצית השקל, והביאו שניהם שקל אחד) – ינתנו לשופר השישי. ולאחר שהובאו ארבעה הסברים שונים בטעם תקנת ששת השופרות במקדש, מסבירים: כולוהו [כולם]. שאר החכמים כהסברו של חזקיה (שששת השופרות נועדו למניעת קטטה בין בתי האב השונים של משמר הכהנים) לא אמרי [אינם אומרים] – שכן לחשש זה של אנצווי [מריבה] בין כהנים לא חיישינן [אין אנו חוששים]. שמוסכם הוא על כל הכהנים שכל חד וחד [אחד ואחד] מבתי האב של הכהנים את עבודת יומיה קא עביד [יומו הוא עושה] ומקבל לפי זה את עורות העולה שקרבו באותו יום. וכמו כן, שאר החכמים כהסברו של ר' יוחנן (שששת השופרות נועדו למניעת עיפוש המעות) לא אמרי [אינם אומרים]. וכמו כן, כל שאר החכמים כהסברו של זעירי (שששת השופרות הותקנו כנגד ששת מיני בהמה שנודב אדם לעולה ומסרה לקרן המזבח, ולא הסתפקו בשלושה שופרות, שלושה לקרבנות הגדולים ושלושה לקרבנות הקטנים, משום שזעירי סבור כשיטת רבי לא אמרי [אינם אומרים] – שכן כיהידאה לא מוקמי [כשיטת יחיד, רבי, אינם מעמידים] את טעמה של תקנת חכמים זו. וכמו כן, כל שאר החכמים כהסברו של בר פדא (שששת השופרות נועדו לדמי פרים, אילים, כבשים ושעירים שאבדו ונמצאו לאחר שהוקרב תחתיהם, ולדמי מותרות ועבור המעה) נמי לא אמרי [גם כן אינם אומרים] – משום שאין להפריד בין ארבעת הבהמות הללו ולהניח את מעותיהן בשופרות נפרדים ובין מותרות (שניתן להם שופר אחד), שהרי כולוהו נמי [כולם]. כל אלה, גם כן הריהם בכלל מותרות, שהרי נותרו לאחר שהוקרב תחתם קרבן אחר, ונמצאו אלה. וגם למה שאמר שהשופר הששי נועד למעה (ההולכת, כאשר הדמים שבששת השופרות, לעולות הנדרבה), אין שאר החכמים מודים לו, שכן לדעתם מעה נמי [גם כן] לשקלים אזלא [הולכת]. דתניא [שכן שנויה ברייתא]: להיכן קלבון [כינויה של מעה זו] זה הולך? – לשקלים, אלו דברי ר' מאיר. ר' אליעזר אומר: לנדרבה. ולאחר שהובאו ונידונו הסבריהם של ארבעה חכמים בטעם התקנת ששת השופרות במקדש, למעות הניתנות לעולות נדרבה, מביאים הסברים נוספים. שמואל אומר: ששת השופרות הללו הם כנגד ששה מותרות (הכסף הנותר בידו של המפריש מעות לקניות קרבנות, לאחר שנקנו) אלה: בזבחים – מותר קרבן חטאת, ומותר קרבן אשם (אשם גזילות ואשם גזילות), ומותר קרבן אשם נזיר (שמביא הנזיר שנטמא במת בתוך ימי נזירותו), ומותר קרבן אשם שמביא המצורע לאחר שנרפא מצרעתו ונטהר. ובמנחות – מותר מנחת חוטא (שמביא החוטא בשבועת העדות או בשבועת ביטוי או בטומאת מקדש וקדשיו, אם דל הוא), ומותר מנחת עשירית האיפה של כהן גדול (הנקראת "מנחת כהן משיח" או "מנחת חביתין", הקרבה כל יום, ויש בה עשירית האיפה סולת, מחציתה קרבה בבוקר ומחציתה קרבה בערב).

והכבשים – אשם נזיר ואשם מצורע, הנאים בני שנה, שנאמר צהן "כבש", ינתנו לרעייה – דמיהן לשופר השלישי. ואחרי לא מערב מותריהן עם מותר גזילות ומעילות – משום דלא דמו: דאלו – בני שנה, ואלו – בני שתי שנים. אלו – צאן לכפר, ואלו – להכשיר. והשעירים – שעירי חטאת של ציבור של רגלים מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו, בשאין זה ידיעה, כדלמרינן בשבועות (ב"ב). ולא מפי השמועה. ואין לנו צמחה יתמקת לרעייה אלא אלו, דכנשה ושעירה הצאן לחטאת יחד – אין יתמקת לרעייה, אלא ממזם. והמותרות – כגון מי שמקריב אחד מכל אלו, והפריש מעות לשם כך, והולו בהמות וימותרו המעות – נותן לשופר החמישי. והמעשה – קולבון. שכל יחיד מביא מחצית השקל בהכרעה בלדרי. ואם נחמו בין שניהם שקל שלם – נותנין קולבון אחד, מעה קטנה, מפני הכרעה. שעכשיו לא נחמו בין שניהם אלא הכרע אחד, ואילו הביאום כמשפטן – היו שם שמי הכרעות. לפיכך נותנין קולבון. כל חד וחד יומיה עביד – ואם צלו לו קרבנות הרבה, שלם כרץ לשופר – אין לו לטול כלום צעורות שנקנו מן המעות שנתנו בשופר. כיהידאה לא מוקמינן – דלא חיישינן להא דרבי, דלמר: קטן והציא גדול – לא יאל. אלא המתנדב גל – נותן המעות לשופר של פה, והכניס מקריבין פרים מהם, עד שיכלו כל המעות שיש שם. מותרות – צממיה. כלומר, איזה חשיב חד שופר למותרות – כולוהו קמאי נמי דחשיב מן היתמקין לרעייה ומותרות וינה, שניתמרו מדי קרבן! לשקלים אלו – לתרומת הלשכה עם שאר השקלים. לנדרבה – לשופרות. הכי גרסינן כנגד מותר חטאת מותר אשם נזיר ומותר אשם מצורע כו' – שהפריש מעות לאחד מכל אלו, וימותרו – נותנין לשופרות. ו"אשם" סתם היינו אשם גזילות ומעילות – לא מיעריב מותר ידיעה צדי חטאת. ואשם נזיר ומלוער – לא מיעריב צדי אשם סתם, דזה – פן שמי שניס, ואילו – פן שנה. ואשם מצורע – לא מיעריב צדי אשם נזיר, דאשם נזיר – נא להכשירו לניזרות טהרה, ואין נותנין מדמו לצהנות, ואין טעונים נסכים. ואשם מצורע – נותנין מדמו לצהנות, וטעון נסכים, וצא להסירו צממיה. ומותר מנחת חוטא – הויל ויקרי "חטאת" – אויל מותרה לנדבת נזיר. דהכי אמרינן במסכת תמורה (כ"ג): זה מדרש דרש יהודע הכהן, כל הצא ממותר חטאת וממותר אשם – ילקח צסה עולות, הצכר – לשם, ועורות – לכהנים. תנא ליה רישא – צשננה שופרות קמאי חשיב חד דשמייה "קיינין". ורבי אושעיא תני במתניתין – שלש עשרה שופרות, ולא תנא קיינין צקמאי? חד לקיינין – ממוסר כפרה מביא מעות לקינו, ונותן בשופר, ואוכל בקששים לערב. כדקיימא לן (עירובין ל"ב): אין צימ דין של כהנים עומדים משם, עד שילכו כל המעות שצאמו שופר. ולא חיישינן שמה לא יקריבו – הויל ואין צמח על חטאת. (ואי איזה גופיה לא מצי לאקריבניהו). מנחת חוטא – שהרי לשם מוצה הפריש. נדרבה – לשופרות.

תוספות

והמעשה – קולבון. שכל יחיד מביא מחצית השקל בהכרע באדר, ואם נתנו בין שניהם שקל שלם נותנין – קולבון אחד, מעה קטנה, מפני הכרע. שעכשיו לא נתנו שניהם אלא הכרע אחד, ואילו הביאו כמשפטו – היה שם שתי הכרעות. לפיכך נותנין קולבון אחד. כך פירש בקונטרס. וקשיא: דאם הכרע עולה יותר ממעה יוצאין בהכרע אחד במעה? והלא חייבין שתי הכרעות! ואם זה שיעור הכרע – למה דחק בקונטרס לפרש נמי? לפיכך נראה דבכל הכרעות מיירי. ופולגא הוא בתוספתא

קיינים

והכבשים פירש רש"י כי כבשים אלה הם המעות הבאות לאשם נזיר ולאשם מצורע. ואין הן ניתנות יחד עם מותרות שאר אשמות (אשם גזילות ואשם מעילות) – לפי שאין הם דומים בדמם. שהרי אשם נזיר ואשם מצורע באים מכבש בן שנתו, ואילו אשם גזילות ואשם מעילות באים מבן שנתיים. ועוד: שאשם נזיר ואשם מצורע באים להכשיר (חטאת הנזיר הטהור – מתירתו בשתיית יין ותגלחת שער, שהיה אסור בהן עד כה, ואשם הנזיר הטהור – שיכול להתחיל למנות מחדש ימי נזירותו טהרה), ואילו אשם גזילות ואשם מעילות באים לכפר.

והשעירים אף שנאמרו הדברים בשלשן כוללת "השעירים", אין הכוונה אלא לקרבן מסויים: שעירי חטאת ציבור של רגלים (המכפרים על טומאת מקדש וקדשיו, בשאין בה ידיעה). שכן אין עוד חטאת שדינה שניתקת לרעייה עד שיפול בה מום ותיפדה, אלא זו. שהרי כבשה ושעירה הבאות לחטאות ציבור או של יחיד אינן ניתקות לרעייה, אלא מתות (רש"י).

והמותרות תהו אחרונים מדוע מקפידים אנו בדמי פרים שאבדו, ונמצאו לאחר שהוקרבו אחרים תחתם, שנתנו דווקא לשופר "פרים", וכן בדמיהם של אילים, שנתנו דווקא בשופר "אילים". ואילו בדמים הנותרים של שאר קרבנות אין אנו מקפידים שנתנו דמי פרים לשופר "פרים" דמי אילים לשופר "אילים", אלא ניתנים כולם לשופר אחד של "מותרות", והשיבו שכן דין המותרות, שכן לא נקבע שם בהמה מסוימת על המעות הללו, מה שאין כן בפרים או באילים שאבדו, שנקבע שם בהמה מסוימת עליהם (טה"ק).

והמעשה נחלקו ראשונים בפירוש הדברים. יש שכתבו שהכוונה היא לתוספת מסוימת שנותן כל אדם המביא את מחצית שקלו. שתקינן חכמים שכל אחד יוסיף על המטבע של מחצית השקל עוד מטבע קטנה, או בתוספת קטנה ("הכרע"), או עבור ההוצאות הקשורות בהחלפת חצאי השקלים בשקלים (רש"י, בכורות נ"ב).

יש שפירשו כי הכוונה למעה הניתנת על ידי שותפים השוקלים יחד שקל, שהם מסוימים קלבון זה (רבינו גרשום). ואחרים אמרו כי המדובר בכל אופני ההכרעות. בין ביחוד בין בשותפים, שבכל האופנים הללו יש להוסיף מעה (תוס'). ואחרונים ציינו כי מחלוקת תנאים היא בדבר זה (קה"ע שקלים).

ומותר מנחת חוטא ובכלל זה אף מנחת קנאות (מנחת סוטה), שאף המותר שלה הולך לנדרבה, ובדומה לחטאת. שכן למדנו בתחילת המסכת (ד"א) שמנחת חוטא נקראת בתורה "חטאת" (לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה כי חטאת היא". ויקרא ה', יא). ואף מנחת קנאות מותרה לנדרבה, שהוקשה לחטאת, שכן נאמר בה "מנחת קנאות הוא מנחת

זכרון מזכרת עון" (במדבר ה', טו), ובקרבן חטאת נאמר "ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה" (ויקרא י', יז). והרי זה בא להקישם, וללמד: כשם שחטאת מותרה נדרבה, כך מנחת קנאות מותרה נדרבה.

הדוסף רש"י כי שונה דין מותר מנחת חוטא (ומנחת הקנאות) מדינם של מותרות שאר המנחות, שבמותר שאר המנחות הריהו מוסף משלו על המותר ומביא מנחה אחרת, ואילו מותר מנחת חוטא הולך לנדרבת ציבור. אכן הרמב"ם פסק (הלכות פסולי המוקדשין פ"ה ה"ח) כי מותר מנחת חוטא הולך למנחת נדרבה. ודייקו אחרונים בדבריו כי הכוונה לנדרבת יחיד, ולכך שאלו: והרי דין מותר מנחת חוטא הושווה לדין החטאת, וראוי היה איפוא שיהיה דינו כדין החטאת וילך אף הוא לעולות נדרבה כקין המזבח! והשיבו כי פסק כך הרמב"ם מאחר שאשר האמוראים שבסוגייתנו, שהביאו סיבות אחרות באשר לטעם התקנתם של ששת השופרות לנדרבה, משמע שהם חלוקים על שמואל. ולדעתם אין מותר מנחת חוטא הולך לקיץ המזבח, אלא למנחת נדרבה של יחיד, והלכה כמותם (גרי"ו).

ומותר עשירית האיפה של כהן גדול שהרי מנחה זו באה לכל יום בנפרד, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב. ואם הפריש מעות לעשירית האיפה של היום, וניתתורו מעות – אינו יכול לצרפם למעות שמהן תובא עשירית האיפה של מחר. ולכך הריהו מועברות לנדרבת ציבור (רש"י). והסבירו אחרונים טעם הדבר שאין מותר זה קרב ביום אחר על ידי צירופו למנחת אותו יום, אף שבקרבנות אחרים כך עושים, וכפי ששינו בשעירי הרגלים, שאם לא קרבו ברגל זה הריהם קרבים ברגל שלאחריו – שכן שעירי רגלים הינם קרבן ציבור, ולב בית דין עליהם שאם לא יקרבו ברגל זה, שיקרבו ברגל הבא לאחריו. מה שאין כן מנחת חביתין של כהן גדול, שהיא באה לחובת יחיד, ודבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, לכך אינו יכול להקריב ביום המחרת ממה שנתר ביום זה (גרי"ו).

אורה ההלכה
להיכן קלבון זה הולך הקלבונו אינם כשקלים, אלא מניחים אותם השולחנים בפני עצמם עד שיתפסק מהם ההקדש. וכתב הכ"מ שפסק כן הרמב"ם מפני שהתפסק כדעת מי מן התנאים ההלכה בענין זה (ראה ראב"ד וכו"מ). (רמב"ם ספר זמנים הלכות שקלים פ"ג ה"ז).

מותר מנחת חוטא הפריש מנחת חוטא והותירה – יביא את המותר כמנחת נדרבה. כהרייתא וכפירוש רב חסדא. (רמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המוקדשין פ"ה ה"ח).

מותר לחמי תודה ירקב – דלאו "חטאת" איקרו. ונדמה יחיד לא קרבי. דנפני עמנו אי אפשר להקרינו – שלא מנינו לחם קרב נפני עמנו, ועס תודה אחרת אי אפשר להקרינו – שהרי אין תודה קרינה בלא לחמה. והכי מפרש בשקלים צפרק שני. מותר שקלים – הכנים מעות מרובים לשקלים ושקלן, ונימותרו מהן. ואין אחרת – ואף על פי שהיא חובה – אינה קרויה "חטאת", שהיא לה דין חטאת שלא יהא טעון לזונה. ומדלגבי לבונה לית ליה דין חטאת – לגבי מותר נמי לית ליה דין חטאת. ואף על גב דאיקרי "חטאת" – לאו דין חטאת אית לה, דאימעטא לה מהאי קרא. **משנה** אם רצה יביא בדמיו שנים – ואף על גב דהוי גדול והציא קטן, ובגמרא מפרש טעמא. ורבי אוסר – לכתחילה, אבל אם הציא – ילא, דכיון דלאמר "זה" – אינו חייב באחריותו.

תוספות

דשקלים, דתניא: כמה הוא נותן? קולבון מעה כסף, אחד מעשרים וארבעה כסף לסלע. וחכמים אומרים: חצי מעה של ארבע איסרות. וקולבונות אלו מה היו עושין מהן? נופלין לשקלים. דברי רבי מאיר. רבי אלעזר אומר: לנדבה.

ושמואל מאי טעמא לא אמר כרבי אושעיא – והוא הדין כל הני אמוראי דלעיל. ורבי אושעיא מאי טעמא לא אמר כשמואל – דבשלמא אמוראי דלעיל סברי: דמותר מנחה – לאו לנדבה אזיל, אלא לרבי אושעיא דחשיב מותר מנחת חוטא – כל שכן מותר עשירית האיפה!

היא קרויה חטאת – בפרק קמא (מנחות ד,א), דרשינן לה, ותיתי שמעת מינה.

ומדאניה קרויה חטאת ירקבו – לא דמי למותר מנחה דלא תירקב ואינה קרויה "חטאת", ועשירית האיפה דוקא דקרויה "חטאת" ביחזקאל (מו) – אתא האי קרא לאפוקי, דאין מותר קרויה "חטאת", ותירקב.

יביא בדמיו שנים. "שני שוורים אלו עולה", ונסתאבו – רצה יביא בדמיהן אַחַד, וְרַבִּי אוֹסֵר. "אֵיל זֶה עוֹלָה", וְנִסְתָּאבו – אִם רָצָה יְבִיא בְדַמְיֹו כִּבְשׁ. "כִּבְשׁ זֶה עוֹלָה", וְנִסְתָּאבו – אִם רָצָה יְבִיא בְדַמְיֹו אֵיל, וְרַבִּי אוֹסֵר.

האיפה של כהן גדול, מה דינו? ר' יוחנן אמר: נדבה, ר' אלעזר אמר: ירקב. מיתבי [מקשים] על שיטת הסוברים שמותר עשירית האיפה של כהן גדול ירקב, ממה ששינוי: מותר השקלים – הריהו חולין, ואילו מותר עשירית האיפה ומותר קיני זבין וקיני זבות וקיני יולדות וחטאות ואשמות – כל אלה מותריהן נדבה. מאי לאו [האם לא] כוונת האמור "מותר עשירית האיפה" – מותר עשירית האיפה של כהן גדול, שהוא הולך לנדבה! ודוחים: לא, הכוונה למותר מנחת חוטא, שאף היא באה עשירית האיפה סולת (ויקרא ה, יא). אמר רב נחמן בר רב יצחק, מסתברא [מסתבר] לומר כמאן דאמר [כשיטת מו' שאומר] שדין מותר עשירית האיפה של כהן גדול שירקב. דתניא [שכן שנויה ברייתא]: על האמור במנחת חוטא "לא ישם עליה שמן ולא יתן עליה לבונה כי חטאת היא" (שם). אמר ר' יהודה: לשון מיעוט זו ("חטאת היא"), באה ללמד כי דוקא היא קרויה "חטאת" (ומשום כך, אין היא טעונה הבאת לבונה, כדן קרבן החטאת שאינו טעון לבונה), ואין מנחה אחרת הקרויה "חטאת". ומכאן לימד הכתוב על מנחת עשירית האיפה של כהן גדול – שאינה קרויה "חטאת", ולכן הריהו טעונה לבונה. וכמאן אף נסיק, כי מאחר שמנחת עשירית האיפה של כהן גדול אינה קרויה "חטאת" – אין דין מותריה כדן מותר החטאת ההולך לנדבה, אלא הריהו ירקב.

ג משנה נדב להקדש ואמר "שור זה עולה", ולאחר מכן נסתאב (נפל בו מום), ונפסל להקרבה – הריהו פודה את השור, ומביא בדמיו שור אחר לקרבן. ואם רצה – יביא בדמיו שוורים. וכן אם אמר בהקדשו "שני שוורים אלו עולה", ולאחר מכן נסתאבו השוורים, ופדה אותם – אם רצה יביא בדמיהן שור אחד. אלו דברי חכמים, ואילו רבי אוסר להביא שור אחד, אלא יביא שני שוורים. אמר בהקדשו "איל זה עולה", ונסתאב האיל, ונפדה בדמים – אם רצה יביא בדמיו כבש. וכן אם אמר בהקדשו "כבש זה עולה", ונסתאב, ונפדה בדמים – אם רצה יביא בדמיו איל. אלו דברי חכמים, ואילו רבי אוסר להביא בדמי הקרבן שנפדה קרבן ממין אחר.

עיונים

ושמואל מאי טעמא לא אמר כר' אושעיא וכו' הסבירו ראשונים כי אף שלשון הדברים מורה שזה הוא בירור שיטתו של שמואל, יש בדברים הללו אף בירור שיטותיהם של ארבעת החכמים שהובאו בדריהם למעלה (חזקיה, ר' יוחנן, זעירי ובר פדא), שאף בהבנת שיטותיהם נוקטים אנו להבין מדוע לא אמרו כהסברו של ר' אושעיא.

אולם השאלה מדוע אין ר' אושעיא סבור כשיטת שמואל אינה מופנית לארבעת האמוראים הללו. שכן הם סבורים שמותר מנחה אינו הולך לנדבה, ולכן אין מקום לשאל מדוע אין הם מוכיחים בין ששת השופרות עשירית האיפה של כהן גדול. ואולם לשיטת ר' אושעיא, המזכיר בין ששת השופרות מנחת חוטא, יש מקום לשאל שזוכר עשירית האיפה של כהן גדול (תוס'). אכן תמחו אחרונים על דברי תוס' אלה, האומרים שלדעת האמוראים הללו, אין מותר מנחה הולך לנדבה, כיצד יסבירו את דברי המשנה בשקלים שמותר עשירית האיפה הולך לנדבה. שאף אם יסבירו שהכוונה למנחת חוטא – עדיין רואים אנו כי מותר מנחה הולך לנדבה (שפ"א).

אילו מותר עשירית האיפה של כהן גדול נמי נדבה הסביר רש"י את שיטתם של שמואל ורבה ור' יוחנן, שכן אף מנחה זו נקראת "חטאת", כמובא במסכת מועד קטן (טז,א) על הכתוב בספר יחזקאל בכהן שנטמא במו: "ואחרי טהרתו שבעת ימים יספרו לו וביום בואו אל הקדש אל החצר הפנימית לשרת בקודש יקריב חטאתו" (יחזקאל מד, כד). ונדרשה המלה "חטאתו" – זו עשירית האיפה שלו, שמביא כל כהן לחינוכו ביום שבו הוא מתחיל לעבוד במקדש, וכן עשירית האיפה של כהן גדול המוקרבת בכל יום. אכן שאלו אחרונים: אחר שנקראת מנחה זו "חטאת", אם היא נחשבת ממש כחטאת, מדוע

ור' אושעיא אמר: טעם התקנת ששת השופרות הללו, ארבעה כנגד ארבעת מותרות זבחים, מותר חטאת, ומותר אשם, ומותר אשם נזיר, ומותר אשם מצורע. ואחד נוסף כנגד מותר קינין (שתי תורים או שני בני יונה הבאים לקרבנות העוף של יולדת, הוב הנטהר מזובו, ועוד), ושלא כדברי שמואל.

ואחד כנגד מותר מנחת חוטא, וכשיטת שמואל. ושואלים: שמואל מאי טעמא [מה טעם] לא אמר כר' אושעיא המונה שופר כנגד קינינים? ומשיבים: ששת השופרות הללו נועדו לעולות נדבה, ואילו מותר הקינין כבר תנא ליה רישא [שנה אותו התנא במסכת שקלים בראש] המשנה, בין שבעת השופרות המנויים שם (שכן בסך הכל היו שלושה עשר שופרות במקדש), ולא היו לנדבה. ושואלים עתה לשיטת ר' אושעיא: והאם הוא מונה בין ששת השופרות לנדבה את הקינים, משום שהוא אכן תני [שונה] את המשנה בשקלים, ולא תני [ואולם] אינו שונה] את הנאמר בה בתחילת קינין? [והרי שונה] ר' אושעיא את המשנה הזו במפורש, ותני [ושונה] הוא בה בתחילת קינין! ומשיבים: אף שנמנו הקינים בתחילת המשנה בין שבעת השופרות שהיו במקדש, חזרו ונמנו אף בין ששת השופרות לנדבה, חד [אז] – נזכר לקינין עצמם, וחד [ואז] – נזכר למותר קינין. ושואלים לצד האחר: ור' אושעיא מאי טעמא [מה טעם] לא אמר כשמואל המונה שופר למותר עשירית האיפה של כהן גדול? ומשיבים: סבר לה כמאן דאמר [סבור] הוא ר' אושעיא כמי שאומר] שמותר של עשירית האיפה של כהן גדול אינו בא כעולת נדבה אלא ירקב. דתניא [שכן שנויה ברייתא]: מותר מנחת – נדבה, מותר מנחה – ירקב. ועל התמיהה בנוסח לשון הברייתא מאי קאמר [מה הוא אומר]. אמר רב חסדא: הכי קאמר [כך הוא אומר, זו כוונתו]: מותר מנחת חוטא – הריהו לנדבה, מותר עשירית האיפה של כהן גדול – ירקב.

ב רבה אמר: אפילו מותר עשירית האיפה של כהן גדול נמי נדבה, אלא מותר לחמי תודה ירקב. בפלוגתא, מותר עשירית האיפה של כהן גדול – רבי יוחנן אמר: נדבה, רבי אלעזר אמר: ירקב. מיתבי: מותר שקלים – חולין, ומותר עשירית האיפה ומותר קיני זבין וקיני זבות וקיני יולדות וְחֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת – מוֹתְרֵיהֶן נִדְבָה. מאי לאו מותר עשירית האיפה של כהן גדול! – לא, מותר מנחת חוטא. אמר רב נחמן בר רב יצחק, מסתברא כמאן דאמר: מותר עשירית האיפה של כהן גדול ירקב. דתניא: "לא ישם עליה שמן ולא יתן עליה לבנה כי חטאת היא" – אמר רבי יהודה: היא קרויה חטאת, ואין אחרת קרויה חטאת, לימד על עשירית האיפה של כהן גדול שאינה קרויה חטאת וטעונה לבונה, ומדאניה קרויה חטאת – מותרה ירקב.

ג משנה "שור זה עולה", ונסתאב – אם רצה יביא בדמיהן אַחַד, וְרַבִּי אוֹסֵר. "אֵיל זֶה עוֹלָה", וְנִסְתָּאבו – אִם רָצָה יְבִיא בְדַמְיֹו כִּבְשׁ. "כִּבְשׁ זֶה עוֹלָה", וְנִסְתָּאבו – אִם רָצָה יְבִיא בְדַמְיֹו אֵיל, וְרַבִּי אוֹסֵר.

האיפה של כהן גדול, מה דינו? ר' יוחנן אמר: נדבה, ר' אלעזר אמר: ירקב. מיתבי [מקשים] על שיטת הסוברים שמותר עשירית האיפה של כהן גדול ירקב, ממה ששינוי: מותר השקלים – הריהו חולין, ואילו מותר עשירית האיפה ומותר קיני זבין וקיני זבות וקיני יולדות וחטאות ואשמות – כל אלה מותריהן נדבה. מאי לאו [האם לא] כוונת האמור "מותר עשירית האיפה" – מותר עשירית האיפה של כהן גדול, שהוא הולך לנדבה! ודוחים: לא, הכוונה למותר מנחת חוטא, שאף היא באה עשירית האיפה סולת (ויקרא ה, יא). אמר רב נחמן בר רב יצחק, מסתברא [מסתבר] לומר כמאן דאמר [כשיטת מו' שאומר] שדין מותר עשירית האיפה של כהן גדול שירקב. דתניא [שכן שנויה ברייתא]: על האמור במנחת חוטא "לא ישם עליה שמן ולא יתן עליה לבונה כי חטאת היא" (שם). אמר ר' יהודה: לשון מיעוט זו ("חטאת היא"), באה ללמד כי דוקא היא קרויה "חטאת" (ומשום כך, אין היא טעונה הבאת לבונה, כדן קרבן החטאת שאינו טעון לבונה), ואין מנחה אחרת הקרויה "חטאת". ומכאן לימד הכתוב על מנחת עשירית האיפה של כהן גדול – שאינה קרויה "חטאת", ולכן הריהו טעונה לבונה. וכמאן אף נסיק, כי מאחר שמנחת עשירית האיפה של כהן גדול אינה קרויה "חטאת" – אין דין מותריה כדן מותר החטאת ההולך לנדבה, אלא הריהו ירקב.

ג משנה נדב להקדש ואמר "שור זה עולה", ולאחר מכן נסתאב (נפל בו מום), ונפסל להקרבה – הריהו פודה את השור, ומביא בדמיו שור אחר לקרבן. ואם רצה – יביא בדמיו שוורים. וכן אם אמר בהקדשו "שני שוורים אלו עולה", ולאחר מכן נסתאבו השוורים, ופדה אותם – אם רצה יביא בדמיהן שור אחד. אלו דברי חכמים, ואילו רבי אוסר להביא שור אחד, אלא יביא שני שוורים. אמר בהקדשו "איל זה עולה", ונסתאב האיל, ונפדה בדמים – אם רצה יביא בדמיו כבש. וכן אם אמר בהקדשו "כבש זה עולה", ונסתאב, ונפדה בדמים – אם רצה יביא בדמיו איל. אלו דברי חכמים, ואילו רבי אוסר להביא בדמי הקרבן שנפדה קרבן ממין אחר.

אמרה הגמרא (בתחילת המסכת) שכל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשרות, חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות שהן פסולות לפי שדין כחטאת, ולא שנו בין הפסולות אף את מנחת עשירית האיפה, שאף היא פסולה אם נקמצה שלא לשמה. אלא ודאי שאין דין מנחה זו כחטאת ממש (נתיבות הקודש).

אורה ההלכה

מותר עשירית האיפה של כהן גדול מותר עשירית האיפה של כהן גדול (=מנחת פביתין) ירקב. כברייתא וכפירוש רב חסדא לה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המוקדשין פ"ה ה"ח).

מותר לחמי תודה מותר לחמי תודה ירקב. כברייתא וכפירוש רב חסדא לה. (רמב"ם שם). **מותר שקלים** מותר שקלים – הריהו חולין. כמשנה בשקלים. (רמב"ם שם). **מותר קיני זבין וקיני זבות וקיני יולדות וחטאות ואשמות** מותר קיני זבין, קיני זבות, קיני יולדות, חטאות ואשמות יפלו לנדבה ויקרבו עלות. כגמרא. (רמב"ם שם פ"ה ה"ט). **שור זה עולה ונסתאב וכו'** אמר "שור זה עולה" ונפל באותו שור מום, אם רצה יביא בדמיו שנים. כשיטת תנא קמא. (רמב"ם שם הלכות מעשה הקרבנות פט"ז ה"ו). **איל זה עולה ונסתאב וכו'** אמר "איל זה עולה" ונפל באותו איל מום, אם רצה יביא בדמיו כבש. כמשנה. כשיטת התנא קמא. (רמב"ם שם). **כבש זה עולה וכו'** אמר "כבש זה עולה" ונפל באותו כבש מום, אם רצה יביא בדמיו איל. כשיטת התנא קמא. (רמב"ם שם).

מסורת הש"ס
ב. ירושלמי עירובין פ"ו ה"ח. שם שקלים פ"ב ה"ד. פ"ז ה"ג. שם נזיר פ"ד ה"ד.
ג. שקלים פ"ב מ"ה. ירושלמי שקלים פ"ב ה"ג. שם ה"ד.
ד. עין תוי"כ ויקרא ה, יא.

גרסות

מותר של עשירית בכת"מ: **מותר עשירית** ויש בכת"י: **כנגד מותר חטאות מותר אשמות ומותר קינין קיני זבין קיני זבות קיני יולדות קיני קרבנות נזיר קיני קרבנות מצורע ונזירות ומותר מנחת חוטא.** בכת"מ: **בפלוגתא ובפלוגתא.** **חולין ומותר** בכת"מ: **חולין מותר.** **וקיני זבות** בכת"מ: **זבות.** **בר רב** בכת"מ: **בר.** **אמר רבי יהודה** היא בכת"מ: **היא.** **עולה יש** בכת"מ: **עלי.** **ונסתאבו רצה** בכת"מ **כמשניות: ונסתאבו אם רצה.** **ונסתאב אם רצה** בכת"מ: **ונסתאב רצה.**

לשון

נסתאב שימוש זה במילה בא מן הארמית, המתרגמת במלה זו את המונח "טמא" שבתורה. שבהמה שנפל בה מום הריהו במובן ידוע פסולה למזבח כבהמה טמאה.

מסורת הש"ס
א. תוספתא מנחות פ"ג ה.

ג' רסות

והא אמרת רישא בכת"מ:
שור זה והא אמרת רישא.
שור זה ונסתאב בכת"מ
ובראשונים: זה ונסתאב וש
בכת"מ: נסתאב.

דהוה ליה גדול בכת"מ:
דהוה ליה גדול.
ולפלוג נמי ברישא יש
בכת"מ: ולפלוג נמי רבי
ברישא.

מילתייהו והדר מיפליג
בכת"מ: למילתייהו והדר
מליג.

לעולה ונסתאב בכת"מ:
עולה ונסתאב.

בין גדול לקטן בכת"מ
וברבינו גרוסום: בין קטן
לגדול.

לפי שאין בילה בכת"מ
ובשטמ"ק (מרבנן סבוראי):
שאר בילה פ' דבין דהו
לחו שנים לא קמערבא
סתל בהדי הדדי.
ונסתאב יביא בכת"מ:
ונסתאב רצה יביא.

ואליבא דרבי בכת"מ:
ואליבא דרבי פ' דאע"ג
חדא מנחה נהי דאיכא
כולה.

א גמרא שנינו במשנתנו כי אם אמר "שור זה לעולה", ולאחר מכן נפל מום בשור, ונפדה — אם רצה יביא בדמיו שני שוורים. ותוהים: והא [והרי] אמרת רישא [בתחילה]. במשנה הקודמת] שהאומר "הרי עלי להביא שור בשווי מנה", והביא במקום שור אחד השווה מנה, שנים שוורים בשווי מנה — לא יצא בכך ידי חובתו. ומדוע בענייננו יכול להביא שני שוורים במקום שור אחד, שנדר? ומשיבים: אין הדברים שווים. שכן המשנה הקודמת עוסקת באופן שאמר "הרי עלי שור", שהוא לשון נדר, ולכן חייב להביא כפי שנדר. ואולם משנתנו עוסקת באופן שאמר "שור זה עולה", והרי זו לשון נדר, ולכן אחר שנסתאב השור, ונפסל להקרבה שאני [שונה] הוא הדין, שהרי לא נתחייב להביא אלא שור זה לעולה, ומכיון שאינו יכול להביאו אלא את דמיו הריהו יכול להביא בדמים אלו שני שוורים.

ב עוד שנינו במשנתנו שהאומר "שני שוורים אלו עולה" ונסתאבו, ונפדו בדמים, שלדעת חכמים אם רצה, יכול הוא שיביא בדמיהן שור אחד, ואילו רבי אוסר להביא בדמיהם שור אחד, אלא יביא שני שוורים. ושואלים על שיטת רבי: מאי טעמא [מה טעם] אינו מביא אלא שור אחד? משום דהוה ליה [שהרי זה] כמו הנודר להביא שור גדול והביא שור קטן, וכן להיפך, שנדר להביא שור קטן והביא שור גדול, שלדעת רבי לא יצא, כיון שהביא שלא כפי שנדר. ואף כאן שני שוורים נחשבים כ"גדול" בהשוואה לשור אחד הנחשב "קטן". ואף על גב [ואף על פי] שמשנתנו מדברת לא בנודר אלא בנודב את השוורים המסויימים הללו וקרבתו נסתאב, ומעתה שוב אין המקדש חייב אלא בהבאת דמי פדיונם — בכל זאת לכתחילה לא שרי [לא התיר] רבי להביא שור אחד בדמיהם. ויש לשאול, אם כן לפלוג [שיחולק] רבי על חכמים נמי ברישא [גם כן בתחילת המשנה]. דינו של האומר "שור זה עולה" שאמרו חכמים שאם נסתאב יכול להביא בדמיו שני שוורים, שכן לדעתם אין דינו שונה מזה שנדר להביא "שור קטן" והביא חובתו. ואולם רבי (כמובא לעיל ק"ב), חלוק על שיטתם ולדעתו אין מביאים שור גדול בנדרו של האומר שור קטן, ויחלוק אם כן בענין "שור זה עולה"! ומשיבים: אכן רבי אכולה מילתא פליג [על כל הדבר חולק]. ואף במקרה שבתחילת המשנה, שאומר "שור זה עולה" הריהו סבור שלא יביא שני שוורים בדמי השור שנדר. ומה שלא אמר רבי את דעתו זו כבר בתחילת המשנה — שכן הוא נטר להו לרבנן [המתיר להם לחכמים] בשני המקרים. תדע שכן הוא הדין לדעת רבי, דקתני [שכן שנה בסוף משנתנו] שלדעת חכמים האומר "איל זה עולה" ונסתאב — אם רצה יביא בדמיו איל. שכן הוא הדין לדעת חכמים, שבין כשנדר "גדול" (איל) רשאי להביא "קטן" (כבש), ובין כשנדר "קטן" (כבש) רשאי להביא "גדול" (איל). ואילו רבי אוסר להביא כבש בדמיו של הנודר איל — הרי איפוא שרבי סבור שאף במקרה של המקדיש בלשון "הרי זה", ונפסל הקרבן, אין מביאים בדמי פדיונו אלא כפי שנדר, ואף לא קרבן "גדול" במקום קרבן "קטן" שנדר. ומסכמים: אכן, שמע מינה [למד ממה] כי כך היא שיטתו של רבי.

א גמרא והא אמרת רישא: "שור בְּמִנְהָ וְהִבֵּיא שְׁנַיִם בְּמִנְהָ — לֹא יֵצֵא! — "שור זֶה" וְנִסְתָּאב שְׁאֵנִי.

ב "שְׁנֵי שְׁוֹרֵינָן אֵלּוּ עוֹלָה וְנִסְתָּאבוּ רְצָה יִבֵּיא בְּדַמְיָהוֹן אֶחָד וְרַבִּי אוֹסֵר". מאי טַעְמָא? מַשּׁוּם דְּהָוָה לֵיהּ "גְּדוֹל" וְהִבֵּיא קָטָן, וְאִף עַל גַּב דְּנִסְתָּאב — לְכַתְחִילָהּ לֹא שְׁרֵי רַבִּי. — וְלְפָלוֹג נַמִּי בְּרִישָׁא! — רַבִּי אֶפְוֵלָה מִיִּלְתָּא פְּלִיג, וְנִטְר לְהוּ לְרַבְנָן עַד דְּמַסְקֵי מִיִּלְתִּיהוּ, וְהָדֵר מִפְּלִיג עַלְיֵיהוּ. תְּדַע, דְּקַתְנֵי: "אֵיל זֶה עוֹלָה", וְנִסְתָּאב — רְצָה יִבֵּיא בְּדַמְיָו כְּבָשׁ. "כְּבָשׁ זֶה לְעוֹלָה", וְנִסְתָּאב — רְצָה יִבֵּיא בְּדַמְיָו אֵיל, וְרַבִּי אוֹסֵר. שְׁמַע מִינְהּ.

ג אֵיבְעִיא לְהוּ: מַמְיַנָּא לְמִינָא, מַאי? תָּא שְׁמַע: * "שור זֶה עוֹלָה", וְנִסְתָּאב — לֹא יִבֵּיא בְּדַמְיָו אֵיל, אֲבָל מִבֵּיא בְּדַמְיָו שְׁנֵי אֵילִים, וְרַבִּי אוֹסֵר, לְפִי שְׁאֵין בִּילָה. שְׁמַע מִינְהּ. — אֵי הָכִי, מַאי אִירֵיא תְרִי? אֶפְוֵלוּ חַד נַמִּי, דְּהָא בְּנִסְתָּאב לְרַבְנָן לֹא שְׁנֵי לְהוּ בֵּין גְּדוֹל לְקָטָן! — תְּרִי תַנְאִי וְאֵלִיבָא דְרַבְנָן.

ד "רַבִּי אוֹסֵר לְפִי שְׁאֵין בִּילָה". טַעְמָא — דְּאֵין בִּילָה, הָא יֵשׁ בִּילָה — שְׁרֵי, וְהָתַן: "אֵיל זֶה עוֹלָה", וְנִסְתָּאב — רְצָה יִבֵּיא בְּדַמְיָו כְּבָשׁ. "כְּבָשׁ זֶה עוֹלָה", וְנִסְתָּאב — יִבֵּיא בְּדַמְיָו אֵיל, וְרַבִּי אוֹסֵר! — תְּרִי תַנְאִי וְאֵלִיבָא דְרַבִּי. הָ וּבִטְהוֹרִים, "עֲגָל" וְהִבֵּיא פֶּר, "כְּבָשׁ" וְהִבֵּיא אֵיל — יֵצֵא. סַתְמָא — כְּרַבְנָן.

דינו שונה מזה שנדר להביא "שור קטן" והביא חובתו. ואולם רבי (כמובא לעיל ק"ב), חלוק על שיטתם ולדעתו אין מביאים שור גדול בנדרו של האומר שור קטן, ויחלוק אם כן בענין "שור זה עולה"! ומשיבים: אכן רבי אכולה מילתא פליג [על כל הדבר חולק]. ואף במקרה שבתחילת המשנה, שאומר "שור זה עולה" הריהו סבור שלא יביא שני שוורים בדמי השור שנדר. ומה שלא אמר רבי את דעתו זו כבר בתחילת המשנה — שכן הוא נטר להו לרבנן [המתיר להם לחכמים] בשני המקרים. תדע שכן הוא הדין לדעת רבי, דקתני [שכן שנה בסוף משנתנו] שלדעת חכמים האומר "איל זה עולה" ונסתאב — אם רצה יביא בדמיו איל. שכן הוא הדין לדעת חכמים, שבין כשנדר "גדול" (איל) רשאי להביא "קטן" (כבש), ובין כשנדר "קטן" (כבש) רשאי להביא "גדול" (איל). ואילו רבי אוסר להביא כבש בדמיו של הנודר איל — הרי איפוא שרבי סבור שאף במקרה של המקדיש בלשון "הרי זה", ונפסל הקרבן, אין מביאים בדמי פדיונו אלא כפי שנדר, ואף לא קרבן "גדול" במקום קרבן "קטן" שנדר. ומסכמים: אכן, שמע מינה [למד ממה] כי כך היא שיטתו של רבי.

ג שנינו במשנתנו שהנודב בלשון "שור זה עולה" ונסתאב השור לאחר מכן, שלדעת חכמים הריהו יכול להביא בדמיו גם שני שוורים. ובענין זה איבעיא להו [נשאלה להם]. ללומדים] שאלה זו: ממינא למינא [ממין אחד למין אחר] מאי [מה] דינו? האם כשהתירו חכמים להביא בדמיו אף שלא כפי שנדר, התירו אף לשנות את מין הבהמה, וכיון שיביא שני אילים במקום שור אחד, אם שוים דמיהם לדמי השור? ומציעים: תא שמע [בוא ושמע] פתרון לבעיה זו ממה ששנינו בברייתא: האומר "שור זה עולה", ונסתאב — לא יביא בדמיו איל, שהרי אין שוויו של האיל כשווי דמי השור, אבל אם רוצה, הריהו מביא בדמיו של השור שני אילים אם שווים דמיו השור. ואילו רבי אוסר להביא שני אילים בדמי שור זה, וטעמו: שהרי מביא שני האילים חייב להביא אתם שני מנחות נסכים, ואלה באות בשני כלים, ולא בכלי אחד לפי שאין בילה [בלילה]. ומעתה, אין הקרבנות המובאים דומים לקרבן אותו הוא נדר, שהרי הוא נדר קרבן שנמחתו מובאת בכלי אחד, ואילו עתה מובאים בדמי קרבן זה שני קרבנות שעמהם שתי מנחות. נמצא איפוא, שלדעת חכמים הריהו רשאי לשנות ממין למין, ולהביא שני אילים במקומו של שור זה. ומסכמים: אכן שמע מינה [למד ממה] שכן הוא הדין לדעת חכמים. ושואלים: אי הכי [אם כן] הוא, שרשאי להביא בדמי שור זה אף ממין אחר, מאי איריא תרי [מה ש"ך שנים]. מדוע אמרה הברייתא שרק שני אילים הוא יכול להביא בדמי השור, ואילו איל אחד אינו יכול להביא, והרי אפילו איל חד נמי [אחד גם כן] צריך להיות מותר להביא, הגם שהוא "קטן" בהשוואה לשור שהוא "גדול", דהא [שהרי] שנינו במשנתנו דינו של הנודב שור זה ונסתאב כי לדעת רבנן [חכמים] לא שני להו [לא שונה להם] הדין בין המביא גדול למביא קטן (שהרי הנודב איל, רשאי להביא בדמיו כבש)! ומשיבים: תרי [שתי] דעות שונות של תנאי [שוני המשוניות] בענין זה, וחלוקת הן אליבא דרבנן [לשיטת חכמים]. שיש אומרים כי דעת חכמים היא שבמקרה זה מותר להביא אף קטן במקום גדול (כמשנתנו), ויש האומרים בדעת חכמים כי אף במקרה זה אין להביא קטן במקום גדול (כברייתא).

ד שנינו באותה ברייתא כי רבי אוסר להביא שני אילים בדמי השור שנפדה, וטעמו: לפי שאין בילה. ומדייקים בדבריו: כל עיקר טעמא [הטעם] הוא מפני שאין בילה, ומכאן יש לדייק: הא [הרי] שאם יש בילה — שרי [מותר] היה לשיטת רבי להביא שני אילים במקום שור זה שנפסל. ואולם התנן [הרי שנינו במשנתנו] שהאומר "איל זה עולה" ונסתאב האיל — לדעת חכמים אם רצה יביא בדמיו כבש. וכן שהאומר "כבש זה עולה" ונסתאב — אם רצה יביא בדמיו איל, ואילו רבי אוסר להביא כן. הרי משמע שאוסר רבי להביא בשניו ממה שנדר, אף בקרבן אחד, ואף בקטן לגדול, הגם שאין הוא מביא אלא מנחה אחת! ומשיבים: אף בשיטת רבי ישנם תרי תנאי [שני] שוני משניות [וחלוקים הם אליבא] [לשיטת] רבי. שיש האומרים כי רבי אוסר רק שינוי קרבן שיש שניו שינוי במנחות (כברייתא), ויש האומרים שיבי אוסר בכל שינוי, וגם זה שאין עמו שינוי במנחות (כמשנתנו).

ה ומביאים את הנאמר בסופה של אותה ברייתא: הדברים שהובאו בתחילתה עוסקים בנדרת קרבן שנפל בו מום, והריהו נפדה, ובדמיו מביאים קרבן אחר. ואולם בטהורים (קרבנות שאין בהם מום, שאינם נפדים), אם נדר להביא עגל, והביא במקומו פר, או שנדר להביא כבש, והביא במקומו איל — יצא. ומסבירים: סתמא [סתם], שלא נאמר שם אומר הדברים], דברי הברייתא הללו, שיכול להביא קרבן גדול במקום קרבן קטן שאמר, הריהם כרבנן [בשיטת חכמים] החלוקים בכך על רבי.

עיונים

והא אמרת רישא שור במנה והביא שנים במנה לא יצא רש"י פירש כי שאלה זו אינה רק לשיטתו של רבי הסבור שהנדר שור קטן והביא שור גדול לא יצא (כמבואר לעיל ק"ב), אלא אף לשיטת חכמים הסבורים שהמביא שור גדול בנדרו של שור קטן יצא. וטעמו. שכן שור אחד נחשב כ"גדול" בהשוואה לשני שוורים (השוים שניהם כשווי של שור אחד). והרי אף לדעת חכמים אין הנדר שור גדול יכול להביא שור קטן. אכן התקשו אחרונים בדבר, שהרי מסוגיית הגמרא עולה כי שור אחד נחשב כ"קטן" בהשוואה לשני שוורים, וכן אמר רש"י בקביעה ברורה "שבכל מקום שנים חשובים מאחד, ואפילו שניהם שווין" (ד"ה גדול והביא קטן)! והסבירו כי אין קביעה זו אמורה אלא לפי הסברה שדברי משנתנו אלה הינם אף לשיטת רבי. ואולם למסקנת הסוגיה, שרבי חולק על כל דברי חכמים במשנתנו, וסבור שאין מביאים שני שוורים בדמיו של שור שנסתאב — מעתה יש לומר כי אכן לעולם האחד נחשב כ"גדול" בהשוואה לשנים. הגם שהם שווים כמדה במזוירים (רש"י). ויש שדייקו מלשון רש"י הבאים בקביעה כוללת ומוסכמת "שבכל מקום שנים חשובים מאחד", שעניינו אף שלא בקדשים. ולכן יש שהורה מתוך דברי רש"י אלה לענין קניית כתרי תורה, שמוטב לקנות שנים קטנים מאשר אחד גדול (ש"ת דובב משרים). ואחרים דנו בדבר, והבחינו בין בעלי חיים (דוגמת שוורים) שחשיבותם היא בהיותם בריה שלימה — שבאלה אכן השניים חשובים מן האחד, לבין דברים דוממים (כדוגמת כתרי תורה) שחשיבותם היא בשווים — ובאלה אין הבדל בין אחד לבין שניים (ויט"ד).

שמע מינה מסקנת הגמרא כי נפשטה הבעיה, והלכה היא שמוותר לשנות אף ממין למין, ויכול להביא בדמיו השור שנפסל אף שני אילים. אכן כתבו אחרונים כי לא נאמרו הדברים אלא בשניו ממין בהמה

גמרא והא אמרת רישא — אפילו לרבנן. שור במנה כו' — ואמאי יביא דמיו שנים? זה ונסתאב שאני — דכיון דלמנר "זו אקריב עולה", ונסתאב — אזל ליה נדריה, דזה לא מנזי למיקרב. אכל הסס דלמנר "הרי עלי שור במנה" — מינז עד שציאלו. גדול והביא קטן — שכל מקום שנים חשובים מאחד, ואפילו שנים שוין. ואף על גב דנסתאב — איכא למימר: מלך ליה נדריה, וצאחרות נמי לא למינז, דהא אמר "אלו" — אפילו הכי, לכתחילה לא שרו. ליפלוג נמי ברישא — "שור זה עולה", ונסתאב — יביא דמיו שנים. דהוי "קטן והביא גדול" נמי ליפלוג, ולימא "ורבי אוסר". דלא שני ליה צין "קטן והביא גדול" ל"גדול והביא קטן". תדע — דלרישא דנדר קטן והביא גדול נמי פליג. ורבי אוסר — אלמא נכנס אסר נמי רבי להביא דמיו איל, דהוי "קטן והביא גדול" דומיא ד"שור זה" ונסתאב, דלא יביא דמיו שנים. ממינא למינא מאי — "שור זה עולה", ונסתאב — מהו שציאל דמיו שני אילים? לא יביא בדמיו איל — דקטן הוא יותר מדאי, אכל יביא דמיו שני אילים — אלמא ממנינא למינא שרי. לפי שאין בילה — שצריך להביא עמהם שמי מנחות בשני כלים, ואין יכול לערבן בכלי אחד. הלכך, לא מיחוזי כי ההוא דנדרו. דנדר מידי דלגא מנחתו בכלי אחד, וקא מייתי בשני כלים. וקא סלקא דעתך, דעתך, דאי לאו משום המנחות — לא איכסת לן אקרבנות אי נדר מד ומייתי תרין, הואיל ומכא קמא אמו. אכל מנחות, דנציא מצינו — נצינא דומיא דנדרו. אי הכי — דממינא למינא שרי, מאי איריא כו'. תרי תנאי — דליכא דסקירא ליה: דלפילו נסתאב — אסרי רבנן צ"גדול והביא קטן" לכתחילה. הא יש בילה שרי — לאימתי ממנינא למינא. ורבי אוסר — אף על גב דנכלי אחד אחיא מנחתו, אפילו הכי לא מייתי מדמיו אלמא דומיא דדייה. תרי תנאי כו' — דליכא דקפיד אמנחות, ואיכא דקפיד אקרבן גופיה. ובטהורים — סיפא דברייתא ד"שור זה עולה", ונסתאב — לא יביא דמיו איל. ונצטוהו, דלא נפל צין מוס.

תוספות

לפי שאין בילה — שצריך להביא שני מנחות עממן בשני כלים, ואין יכול לערבן יחד בכלי אחד, הלכך לא מיחוזי כי ההוא דנדרו. ומן הדם — לא חיישנין אם נתערב. ולכל הפחות אם נתערב סולתן — יכול לערב לכתחילה, כדאמרן לעיל גבי יין.

עוד דמסקי מילתייהו [שיגמרו את דבריהם]. והדר מיפליג עלייהו [וחזר וחלק עליהם] בשני המקרים. תדע שכן הוא הדין לדעת רבי, דקתני [שכן שנה בסוף משנתנו] שלדעת חכמים האומר "איל זה עולה" ונסתאב — אם רצה יביא בדמיו כבש, ואף שהאיל נחשב "גדול" בהשוואה לכבש. וכן שהאומר "כבש זה לעולה" ונסתאב — אם רצה יביא בדמיו איל. שכן הוא הדין לדעת חכמים, שבין כשנדר "גדול" (איל) רשאי להביא "קטן" (כבש), ובין כשנדר "קטן" (כבש) רשאי להביא "גדול" (איל). ואילו רבי אוסר להביא כבש בדמיו של הנודר איל — הרי איפוא שרבי סבור שאף במקרה של המקדיש בלשון "הרי זה", ונפסל הקרבן, אין מביאים בדמי פדיונו אלא כפי שנדר, ואף לא קרבן "גדול" במקום קרבן "קטן" שנדר. ומסכמים: אכן, שמע מינה [למד ממה] כי כך היא שיטתו של רבי.

שנינו במשנתנו שהנודב בלשון "שור זה עולה" ונסתאב השור לאחר מכן, שלדעת חכמים הריהו יכול להביא בדמיו גם שני שוורים. ובענין זה איבעיא להו [נשאלה להם]. ללומדים] שאלה זו: ממינא למינא [ממין אחד למין אחר] מאי [מה] דינו? האם כשהתירו חכמים להביא בדמיו אף שלא כפי שנדר, התירו אף לשנות את מין הבהמה, וכיון שיביא שני אילים במקום שור אחד, אם שווים דמיהם לדמי השור? ומציעים: תא שמע [בוא ושמע] פתרון לבעיה זו ממה ששנינו בברייתא: האומר "שור זה עולה", ונסתאב — לא יביא בדמיו איל, שהרי אין שוויו של האיל כשווי דמי השור, אבל אם רוצה, הריהו מביא בדמיו של השור שני אילים אם שווים דמיו השור. ואילו רבי אוסר להביא שני אילים בדמי שור זה, וטעמו: שהרי מביא שני האילים חייב להביא אתם שני מנחות נסכים, ואלה באות בשני כלים, ולא בכלי אחד לפי שאין בילה [בלילה]. ומעתה, אין הקרבנות המובאים דומים לקרבן אותו הוא נדר, שהרי הוא נדר קרבן שנמחתו מובאת בכלי אחד, ואילו עתה מובאים בדמי קרבן זה שני קרבנות שעמהם שתי מנחות. נמצא איפוא, שלדעת חכמים הריהו רשאי לשנות ממין למין, ולהביא שני אילים במקומו של שור זה. ומסכמים: אכן שמע מינה [למד ממה] שכן הוא הדין לדעת חכמים. ושואלים: אי הכי [אם כן] הוא, שרשאי להביא בדמי שור זה אף ממין אחר, מאי איריא תרי [מה ש"ך שנים]. מדוע אמרה הברייתא שרק שני אילים הוא יכול להביא בדמי השור, ואילו איל אחד אינו יכול להביא, והרי אפילו איל חד נמי [אחד גם כן] צריך להיות מותר להביא, הגם שהוא "קטן" בהשוואה לשור שהוא "גדול", דהא [שהרי] שנינו במשנתנו דינו של הנודב שור זה ונסתאב כי לדעת רבנן [חכמים] לא שני להו [לא שונה להם] הדין בין המביא גדול למביא קטן (שהרי הנודב איל, רשאי להביא בדמיו כבש)! ומשיבים: תרי [שתי] דעות שונות של תנאי [שוני המשניות] בענין זה, וחלוקת הן אליבא דרבנן [לשיטת חכמים]. שיש אומרים כי דעת חכמים היא שבמקרה זה מותר להביא אף קטן במקום גדול (כמשנתנו), ויש האומרים בדעת חכמים כי אף במקרה זה אין להביא קטן במקום גדול (כברייתא).

ד שנינו באותה ברייתא כי רבי אוסר להביא שני אילים בדמי השור שנפדה, וטעמו: לפי שאין בילה. ומדייקים בדבריו: כל עיקר טעמא [הטעם] הוא מפני שאין בילה, ומכאן יש לדייק: הא [הרי] שאם יש בילה — שרי [מותר] היה לשיטת רבי להביא שני אילים במקום שור זה שנפסל. ואולם התנן [הרי שנינו במשנתנו] שהאומר "איל זה עולה" ונסתאב האיל — לדעת חכמים אם רצה יביא בדמיו כבש. וכן שהאומר "כבש זה עולה" ונסתאב — אם רצה יביא בדמיו איל, ואילו רבי אוסר להביא כן. הרי משמע שאוסר רבי להביא בשניו ממה שנדר, אף בקרבן אחד, ואף בקטן לגדול, הגם שאין הוא מביא אלא מנחה אחת! ומשיבים: אף בשיטת רבי ישנם תרי תנאי [שני] שוני משניות [וחלוקים הם אליבא] [לשיטת] רבי. שיש האומרים כי רבי אוסר רק שינוי קרבן שיש שניו שינוי במנחות (כברייתא), ויש האומרים שיבי אוסר בכל שינוי, וגם זה שאין עמו שינוי במנחות (כמשנתנו).

ה ומביאים את הנאמר בסופה של אותה ברייתא: הדברים שהובאו בתחילתה עוסקים בנדרת קרבן שנפל בו מום, והריהו נפדה, ובדמיו מביאים קרבן אחר. ואולם בטהורים (קרבנות שאין בהם מום, שאינם נפדים), אם נדר להביא עגל, והביא במקומו פר, או שנדר להביא כבש, והביא במקומו איל — יצא. ומסבירים: סתמא [סתם], שלא נאמר שם אומר הדברים], דברי הברייתא הללו, שיכול להביא קרבן גדול במקום קרבן קטן שאמר, הריהם כרבנן [בשיטת חכמים] החלוקים בכך על רבי.

אחד למין בהמה אחר, ואולם אין בכלל זה היתר לשנות אף ממין הבהמה למין העוף. ולכך לא יביא בדמיו השור קרבן עוף (מהרי" קורקוס הלכות מעשה הקרבנות פ"ז ה"ז). **לפי שאין בילה** רש"י פירש כי עיקרה של שיטת רבי, שהקרבן המובא עתה בדמי הקרבן הקודם חייב שהיה דומה לקרבן שבדמיו הוא מובא. ולכך אמר רבי כי כיון שאין שני האילים דומים לפר, שהרי הם באים בשתי מנחות נסכים (ובאות בשני כלים), ואילו הפר בא עם מנחת נסכים אחת, לכך אינו יכול להביא בדמי הפר שני אילים. ובאשר לשאלה מדוע תלה רבי את דבריו בנימוק ששני האילים באים בשתי מנחות, ולא ביצעם העובדה שבמקום קרבן אחד של פר הריהו מביא עתה שני קרבנות שונים של אילים, והרי זה נראה ביותר שלא כקרבנו הראשון, הסביר רש"י בשיטת רבי שמכיון ששני קרבנות האילים באים מכווח של קרבן הפר — נראה הדבר כהמשכו של הקרבן הראשון, ואין בזה כלשעצמו סיבה לפסול את הקרבן השני. מה שאין כן במנחות, אותן המקדש מביא מנחות (שאינן נקנות מזמז הפדיון של השור שנפסל) — ניכר הדבר שהמביא שתי מנחות נסכים במקום מנחת נסכים אחת, שאין הקרבן השני דומה לראשון. אכן דנו אחרונים בשימוש הלשון "קא סלקא דעתך" שאמר רש"י, שהרי כך היא שיטתו של רבי אף למסקנת הסוגיה האומרת שבחלוקת היא בשיטת רבי, ולדעת הברייתא, שיטת רבי היא שהנדר קטן יכול להביא גדול. והסבירו כי מצוי הדבר בלשונו של רש"י שאומר הוא לן שור זה אף בדברים שהם למסקנה (רש"י). והתוסי' פירשו באופן שונה מדוע תלה רבי את נימוקו דווקא במנחות ולא בקרבנות עצמם, שהרי את המנחות אסור לערב לכתחילה בכלי אחד (וכדרך שלמדתו לעיל פ"ט, ב מן הכתוב "הקטירי". שטמ"ק), מה שאין כן באשר לדם שני האילים, שאין אנו חוששים אם התערב דמו של זה בדמו של זה. ומה עוד, שאם התערבה סולתן של המנחות, מותר אף לכתחילה לערב את דם הקרבנות זה בזה.

הוקבע – אחריותו עליו להביא עולה אחת, ולא לשמי עולות. ודלמא עלי להביא – "זה עולה" קאמר. וכיון דנסתאז – אזל ליה נדיה. "שור זה נדיה", אם נסתאז – הוקבע לעולה אחד, דאי מייתי שמי עולות – לא יא. אכל אי לא אמר "עלי" – יא, כי הכי דעביד ליה, דאינו מיני נסתאז.

משנה אחד מכבשי הקדש – למונת. בינוני שבהן הקדש – מפרכ נגמרא. פירשתי – "אזיה מהן, ולא ידעמי אזיה". או שאמר לי אבא – "בשעת מיתתו: אחד משורי הפרשתי להקדש". ואיני יודע – ולא אהוה מהן. הגדול שבהן הקדש – דמסתמא, מוטב שזמן הקדש, דכתיב "מזבח נדיה" (דברים יב).

גמרא חוששין אף לבינוני – דכיון דלמך "אחד מהן הקדש" – לא ידענא אהי מינייהו חילי הקדש: אי אגדול, או אבינוני – דהוי עין יפה לגבי קטן. הלכך, אחריותו חילי ומיהו לא קרב למונת אלא מד מינייהו. אכל היכא דלמך "פירשתי" – ליכא לספוקי, דודאי גדול פירש. היכי עביד – דמישמי ליה מה דמינייהו? ומחיל לקדושתיה בגדול – דממה נפשך: אי אבינוני חל, ולא אגדול – הכי זה נסתאז, ומילנו נגדול. ואי אגדול חל מעיקרא – נמלא בינוני חולין מעיקרא. לא שנו – דחוששין אף לבינוני. תורא בתוראי – "שור החשוב בשווי". מראהו עלייה – שמראהו לעלייתו, ואומר לו: זו מכרתי לך. קא סלקא דעתך: "עלייה ממש" קאמר, דגריעה דירמיה משל בית – אלמא "בית צבתי" לאו "החשובה צבתי" קאמר, והוא הדין ל"מורא צבתי". שור בשווי הקדש – עולה. הגדול שבהן הקדש – עולה, וכל האחרים ימכרו לגבי עולות – שמה אכל מד איכא למימר: זה עולה. ודמיהן חולין – דקדש אינו מופס דמיו, אלא נעל מוס שיא לחולין דנתפסין דמיו נקדושתו. אכל האי, דלא נפיק לחולין, ולחולין קדשים נמכר – אין דמיו קדושים. ולהקדש נמי לא גזיל מדי – דהא יכיז ליה הגדול שבהן. קתני מיהא "וכולן ימכרו" כו', דחוששין לחולין, אף על גב דלמך "שור בשווי", וקשיא לרב נחמן. תרגומא – הא דקתני "וכולן ימכרו לגבי עולות". אשר של הקדש שנתערב באחרים – אכל א"שור בשווי" – ליכא לספוקי, דגדול משמע. הוא וכן קתני – דמשמע: דין שמיס שוא. תרגומא – הא דקתני "וכן אגדול, דכן דינו שוא, דנתן הגדול להקדש. אכל לגבי ספיקא ליכא "שור בשווי". ונפל – אחד מצינו – מראהו, ואומר "זהו שמכרתי לך".

ר' רצה יביא בדימו שנים [כו']. **אמר רב מנשיא בר זבדי**, **אמר רב**: **לא שנו אלא דאמר "שור זה עולה"**, **אבל אמר "שור זה עולה"** – הוקבע. **ודלמא "עלי להביא" קאמר!** **אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רב מנשיא בר זבדי**, **אמר רב**: **לא שנו אלא דאמר "שור זה עולה"**, **אי נמי אמר "שור זה עולה"**, **אבל אמר "שור זה ודמיו עלי עולה"** – הוקבע. **אמר רב**: **לא שנו במשנתנו שיכול להביא שני שורים בדמיו של שור זה, אלא בומן שאמר המקדיש "שור זה עולה"**, **אי נמי [או גס כן] אפילו אם אמר "שור זה עולה"**, **אבל אם אמר "שור זה ודמיו עלי עולה"** – הוקבע אחריותו עליו דוקא בשור אחד, ולא בשני שורים.

ז משנה **האומר "אחד מכבשי הקדש, ואחד משורי הקדש"**, **והיו לו שנים** – הגדול שבהן הקדש, **שלושה** – בינוני שבהם הקדש. **פירשתי, ואיני יודע מה שפירשתי**, או **ש"אמר לי אבא, ואיני יודע מה הגדול שבהן הקדש**.

ח גמרא אלמא, ימקדיש – בעין יפה מקדיש. אימא סיפא: "בינוני שבהן הקדש" – אלמא, מקדיש – בעין רעה מקדיש! **אמר שמאל: חוששין אף לבינוני, דלגבי קטן עין יפה הוא. היכי עביד? – אמר רבי תיבא בר רב: ממתין לו עד שיומם, ומחיל ליה לקדושתיה בגדול.**

ט אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוח: לא שנו אלא דאמר "אחד משורי הקדש", **אבל אמר "שור בשורי הקדש"** – הגדול שבהן הקדש, **תורא בתוראי קאמר. – איני? והאמר רב הונא, אמר רבי חייה משמיה דעולא: האומר לחבירו "בית בביתי אני מוכר לך" – מראהו עלייה, לאו משום דגריע! – לא, מעולה שפבתים. מיתבי: "שור בשורי הקדש", וכן שור של הקדש שנתערב באחרים – הגדול שבהן הקדש, וכולם ימכרו לצרכי עולות ודמיהן חולין! – תרגומא אשור של הקדש שנתערב באחרים. – והא "וכן" קאמר! – תרגומא אגדול. מיתבי: "בית בביתי אני מוכר לך", ונפל – מראהו נפול. "עבד בעבדי אני מוכר לך", ומת – מראהו מת.**

את הבינונית, אלא הריהו נתן את היפה שבשלוש, וכן את הבינונית, משום חוששין אנו אף לבינוני, דלגבי [שבשוואה] לקטן – עין יפה הוא. ומן הספק יתן את שתייהן, ושואלים: עתה שספק הוא האם היתה דעתו ליפה שבהן או לבינונית, היכי עביד [אין] הוא עושה. כיצד נוהגים בפועל? **אמר ר' חייה בר רב: הריהו ממתין לו לבינוני עד שיומם (יפול בו מום)**, ואי הריהו פודה אותו, ובכך הריהו מחיל ליה לקדושתיה [מחיל את קדושתו]. ונעשה חולין, והבהמה שהתחיל עליה מקודשת. ופירוש זה נעשה בגדול מבין השלושה, והוא הקרב על המזבח, ומעתה, אם הבינוני הוא שהוקדש בתחילתו – הרי הועברה קדושתו זו לגדול. ואם לא היה זה הבינוני, אלא הגדול שהוקדש על המזבח, והקטן יוצא לחולין.

ט ועוד בדין זה ששנינו במשנה, שאם היו לו שלושה – מביא את הבינוני, אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוח: לא שנו אלא כשאמר "אחד משורי הקדש", **אבל אם אמר "שור בשורי הקדש" – הגדול שבהן הקדש. שכן תורא בתוראי קאמר (השור שבשוורי הוא אומר). שכוונתו לשור המוכר בין השוורים. ומקשים: איני [כך הוא]? והרי אמר [רב הונא, אמר ר' חייה משמיה דעולא: האומר לחבירו "בית בביתי אני מוכר לך" – מראהו עלייה, שהרי לא פירש איהו בית הוא מוכר. ומעתה יש לדון: לאו [האם לא] נתן לו את העליה משום שהיא דבר גריע [גרוע] ביותר. ומכאן, שאף האומר "שור בשורי" (כדומה לאומר "בית בביתי") התכוון לגרוע שבשוורי! ומשיבים: לא, אין הכוונה ב"עליה" לעליית הבית, אלא הכוונה ב"עליה" ככינוי למעולה שבביתים. מיתבי [מקשים] עוד על דברי רבה בר אבוח ממה ששנינו בברייתא: האומר "שור בשורי יהיה להקדש", וכן שור של הקדש שנתערב באחרים, וספק איהו הוא אותו שור, הגדול שבהן יהיה הקדש (שיוקדש לקרבן, שמה אין הוא הקרבן המקורי, ויקרב), וכולם, כל שאר הבהמות, ימכרו לגדול לצרכי עולה לעולות, שהרי ספק הוא בכל אחת מהבהמות אם בהמת הקרבן היא, ואילו דמיהן (הכסף שהתקבל עבורם) הריהו חולין. הרי אפוא שגם באומר "שור בשורי" ספק הוא ככולם! ומשיבים: תרגומא [תרגם. הסבר] שקביעה זו שהרי זה ספק בכל הבהמות, אמורה רק בשור של הקדש שנתערב באחרים, ולא באומר "שור בשורי", שבכגון זה ודאי התכוון לגדולה שבבהמות. ושואלים: והא [הרי] לשון "וכן" קאמר [הוא אומר] בברייתא, והרי זה מלמד שקביעה זו מתייחסת לשני המקרים! ומשיבים: תרגומא [תרגם. הסבר] לשון זו כמתייחסת רק לגדול שבשוורים, שנעשה הקדש בשני המקרים. ואולם הדין האחר האומר בברייתא (מכירת כל הבהמות לצרכי עולות בלבד, משום הספק), אינו מתייחס אלא למקרה של שור הקדש שנתערב באחרים. מיתבי [מקשים] עוד על דברי רבה בר אבוח ממה ששנינו בברייתא: המוכר לחבירו בית ואמר לו "בית בביתי אני מוכר לך", ונפל אחד הבהמות – מראהו לקונה את הבית הנפול ואומר לו: "בית זה קניתי". וכן המוכר עבד לחבירו, ואמר לו "עבד בעבדי אני מוכר לך", ומת אחד מעבדיו – מראהו את העבד המת, ואומר לו: "עבד זה קניתי".**

עיונים

או שאמר לי אבא ואיני יודע מה הגדול שבהן הקדש – הסבירו אחרונים כי כך היא ההלכה בכגון זה, שכשחלו לו שלושה והקדש סתם וברור שגדול אחד – אין קדוש מתוכם אלא הגדול שבהם בלבד, ואילו הבינוני אינו קדוש כלל. וטעם הדבר: אנו מניחים כי המקדיש מקדיש מן המוכר שבכסיו. אך, במקרה המדובר לפני כן במשנתנו, כאשר יש לו שלושה הוא אמר "אחד מכבשי" – הורעה בכך החזקה, ומעתה אנו חוששים אולי התכוון להקדיש לא את המוכרת שבבהמותיו אלא את הבינונית שבהן (שפ"א).

אלמא מקדיש בעין יפה מקדיש – שאלו אחרונים: אם כך הוא שכל המקדיש הריהו מקדיש בעין יפה, מדוע האומר "הרי עלי עולה" מביא כבש (משנה לעיל ק"א), מדוע שהוא הפחות שבעולות (רשי"ש), והלא לפי כלל זה, היה צריך להביא מן המשובח שבעולות! והשיבו שאין אומרים שכל המקדיש הריהו מקדיש בעין יפה, אלא באותו המין שבר בו – שמניחים אנו כי במין המסוים הזה, ודאי הקדש את היפה ביותר. ואולם כאשר אין זה ברור לנו כלל מאיזה מין הקדיש – אין אנו אומרים כי כל המקדיש מקדיש מן המין היפה ביותר שיש לו. ולכן מן הספק הריהו מביא מן המין הפחות ביותר שיש לו. אבל מאותו מין, יביא מן הבהמה היותר יפה שברשותו (נתיבות הקדש).

בית בביתו אני מוכר לך ונפל מראהו נפול – טעמן של הלכות אלה, במכירת בית ובמכירת עבד, הוא משום שיש בעל הקונה (או של הקונה, במקום המוכר) על התחנתו. ומכיון שלא אמר המוכר באופן מדויק מה הוא מוכר, לכן יכול לתת לקונה אף מן הדבר הפחות ביותר הנקרא כך. ומתוך כך הקשו המפרשים על שיטת הרמב"ם הפוסק (הלכות זביח ומתנה פ"ג ה"ה) כי המוכר לחבירו מקח שאינו מסוים (שאינו מוגדר בדיוק) – לא קנה כלום, שאין המוכר חל. והרי אף המוכר "בית בביתי" או "עבד בעבדי" הרי זה דבר שאינו מסוים, ולשיטתו לא היה המוכר צריך לחלו! והסבירו כי כיון שכלל הוא שיד בעל השטר על התחנתו, לעולם תהא ידו של הקונה על התחנתו, והרי זה כאילו פירש המוכר שהריהו מוכר לו את הבית הגרוע שבביתו או את העבד הגרוע שבעבדיו (ראב"ד). אכן הקשו על כך אחרונים, שהרי בעניינו, כאשר מוכר לו את הבית לפני שנפל, או את העבד לפני שמת, מה מקום יש לראות את הבית הזה או את העבד הזה כמי שהוגדר בשעת המכירה (אבי עזרי). ויש אומרים כי לא אמר הרמב"ם

במשנתנו שנינו שהאומר "שור זה עולה", ונסתאב ונפדה בדמים, שאם רצה יכול שיביא בדמיו שנים שוורים. ובהסבר דין זה אמר רב מנשיא בר זבדי, **אמר רב**: **לא שנו הלכה זו אלא בזמן שאמר "שור זה עולה"**, שלא הוקדש אלא שור זה, ומשנפסל שור זה – אין המקדיש חייב אלא בדמיו, ולכן יכול להביא בהם שני שוורים. אבל אם אמר "שור זה עלי עולה" –

הוקבע אחריותו עליו, לענין זה שחובה עליו להביא עולה אחת (כשור גדול), ולא שתי עולות (בשני שוורים). ושואלים על דבריו: ודלמא [ושמא] במה שאמר "עלי, "עלי להביא" לשור זה למקדש קאמר [הוא אומר, מתכוון לומר], ואין בכלל דבריו קבלת אחריות! אלא אי איתמר [אם נאמרת] הלכה זו, הכי איתמר [כך היא נאמרה], וזה נוסחה: **אמר רב מנשיא בר זבדי, אמר רב**: **לא שנו במשנתנו שיכול להביא שני שורים בדמיו של שור זה, אלא בומן שאמר המקדיש "שור זה עולה"**, **אי נמי [או גס כן] אפילו אם אמר "שור זה עולה"**, **אבל אם אמר "שור זה ודמיו עלי עולה"** – הוקבע אחריותו עליו דוקא בשור אחד, ולא בשני שוורים.

ז משנה **האומר "אחד מכבשי הקדש, ואחד משורי הקדש"**, **והיו לו שנים** – הגדול שבהן יתן להקדש, **שלושה** – הבינוני שבהם יתן להקדש. **האומר "נדרתי להביא כבש (או שור) לקרבן, ופירשתי איהו כבש (או שור) הוא זה, ולאחר מכן שכחתי, ועתה איני יודע מה שפירשתי בנדרתי"**, או שאומר "אמר לי אבא לפני שמת כי הקדיש אחד מהכבשים (או השוורים), ואולם איני יודע מה הוא אותו כבש (או שור) שהקדיש" – הגדול שבהן יתן להקדש.

ח גמרא שנינו במשנתנו כי המקדיש אחד מכבשיו (או משווריו), והיו לו שנים, הריהו מביא לקרבן את הגדול שבהם. ושואלים: **אלמא [ומכאן] שאנו סבורים שכל המקדיש – בעין יפה (בנדרות לב) הוא מקדיש, ולכן אומרים כי הקדיש את הטובה שבבהמותיו. ואולם מעתה אימא סיפא [אומר את סוף המשנה] כי אם היו לו שלושה, הריהו מביא את הבינוני שבהן הקדש, אלמא [ומכאן] שאנו סבורים שכל המקדיש – בעין רעה (בצמצום) הוא מקדיש, ולא הקדיש את הטובה שבבהמותיו! אמר שמאל: אנו סבורים שכל המקדיש בעין יפה הוא מקדיש, ובאשר לאמור בסוף משנתנו שהריהו נתן מהבינונית שבשלוש הבהמות – אין הכוונה שנתן רק**

שנינו במשנתנו כי המקדיש אחד מכבשיו (או משווריו), והיו לו שנים, הריהו מביא לקרבן את הגדול שבהם. ושואלים: **אלמא [ומכאן] שאנו סבורים שכל המקדיש – בעין יפה (בנדרות לב) הוא מקדיש, ולכן אומרים כי הקדיש את הטובה שבבהמותיו. ואולם מעתה אימא סיפא [אומר את סוף המשנה] כי אם היו לו שלושה, הריהו מביא את הבינוני שבהן הקדש, אלמא [ומכאן] שאנו סבורים שכל המקדיש – בעין רעה (בצמצום) הוא מקדיש, ולא הקדיש את הטובה שבבהמותיו! אמר שמאל: אנו סבורים שכל המקדיש בעין יפה הוא מקדיש, ובאשר לאמור בסוף משנתנו שהריהו נתן מהבינונית שבשלוש הבהמות – אין הכוונה שנתן רק**

שנינו במשנתנו כי המקדיש אחד מכבשיו (או משווריו), והיו לו שנים, הריהו מביא לקרבן את הגדול שבהם. ושואלים: **אלמא [ומכאן] שאנו סבורים שכל המקדיש – בעין יפה (בנדרות לב) הוא מקדיש, ולכן אומרים כי הקדיש את הטובה שבבהמותיו. ואולם מעתה אימא סיפא [אומר את סוף המשנה] כי אם היו לו שלושה, הריהו מביא את הבינוני שבהן הקדש, אלמא [ומכאן] שאנו סבורים שכל המקדיש – בעין רעה (בצמצום) הוא מקדיש, ולא הקדיש את הטובה שבבהמותיו! אמר שמאל: אנו סבורים שכל המקדיש בעין יפה הוא מקדיש, ובאשר לאמור בסוף משנתנו שהריהו נתן מהבינונית שבשלוש הבהמות – אין הכוונה שנתן רק**

שנינו במשנתנו כי המקדיש אחד מכבשיו (או משווריו), והיו לו שנים, הריהו מביא לקרבן את הגדול שבהם. ושואלים: **אלמא [ומכאן] שאנו סבורים שכל המקדיש – בעין יפה (בנדרות לב) הוא מקדיש, ולכן אומרים כי הקדיש את הטובה שבבהמותיו. ואולם מעתה אימא סיפא [אומר את סוף המשנה] כי אם היו לו שלושה, הריהו מביא את הבינוני שבהן הקדש, אלמא [ומכאן] שאנו סבורים שכל המקדיש – בעין רעה (בצמצום) הוא מקדיש, ולא הקדיש את הטובה שבבהמותיו! אמר שמאל: אנו סבורים שכל המקדיש בעין יפה הוא מקדיש, ובאשר לאמור בסוף משנתנו שהריהו נתן מהבינונית שבשלוש הבהמות – אין הכוונה שנתן רק**

שמכירה צריכה להיות מוגדרת בבירור, אלא במכירת "נכסים" ו"רקעות" המכילים מינם שונים של נכסים ושל רקעות – שבאלה אין המכירה חלה אם אינה מוגדרת היטב. מה שאין כן במכירת "בית מבתי" או "עבד מעבדיו" – הרי זה כאדם המוכר ואומר "אני מוכר לך חלק משדה פלונית", שאף שלא פירש איהו חלק הא הנמכר, חלה המכירה (מגדל עז, א"ש).

אורח ההלכה

שור זה ודמיו עלי עולה – אמר "שור זה דמיו עלי עולה" – הוקבע, ואם נפסל לא יביא בדמיו אלא שור. כדבר רב מנשיא בר זבדי בשם רב לפירוש הגמרא לדבריו. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פט"ז ה"ז).

אחד מכבשי הקדש ואחד משורי הקדש והיו לו שנים וכו' – אמר "אחד מכבשי הקדש" או "אחד משורי הקדש", והיו לו שנים – הגדול שבהם הקדש. היו לו שלושה – הגדול שבהם הקדש. ואף על פי כן חוששים אף לבינוני שמא נתכוון לו. וכיצד יעשה? – ימתין לבינוני עד שיפול בו מום, ויפירו על הגדול ותחול הקדושה על הגדול לבדו. כמשנה וכפירוש רב חייה בר רב לה. (רמב"ם שם ה"ח).

אחד מכבשי הקדש... פירשתי ואיני יודע מה שפירשתי וכו' – היו לו שני כבשים והקדיש אחד מהם ופירש איהו מהם הוא מקדיש, ושכח מי הוא זה שפירש בנדרו, או שאמר לו אביו "אחד מהם הקדש" – מקדיש את הגדול שבהם, ואחר כך יצא ידי חובתו. כמשנה. (רמב"ם שם ה"ט).

שור בשוורי הקדש – אמר "שור בשוורי הקדש" – הגדול שבהם הקדש, ואין חוששין לבינוני. שכן מדבריו משמע שהתכוון למעולה שבהם (כס"ט). כרב נחמן בשם רבה בר אבוח. (רמב"ם שם ה"ח).

בית בביתי אני מוכר לך – האומר לחבירו "בית מביתי אני מוכר לך" – נתן לו את הקטן שבהם. כרב הונא בשם ר' חייה משמו של עולא. (רמב"ם ספר קנין הלכות מכירה פ"א ה"ט. שו"ע ח"מ ר"ד, יב).

שור של הקדש שנתערב באחרים – נתערב שור של הקדש בשוורים של חול – הגדול שבכולם הקדש, וימכרו השאר לצרכי אותו המין. שאם היה אותו שור עולה – ימכרו כולם לצרכי עולות. בברייתא. (רמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המקדישין פ"ו ה"ד).

מסורת הש"ס
 ב. מעילה כא.ב.
 ג. ב"ב ע"ב. ערכין י"ד.א.
 ירושלמי ב"ב פ"ד ה"ח.
 ילק"ש תורה תרע.
 ד. נדרים נ"א.

גרסות

להביא בכת"י: **להביא**.
הקדש ואחד משורי הקדש
 והיו לו שנים **הגדול** בכת"י: **הקדש היו לו שנים גדול**.
שפירשתי בכת"י: **פירשתי**.
אבא ואיני יודע מה הגדול בכת"י: **אבא הגדול**.
אלמא מקדיש בכת"י: **האומר אחד אלמא מקדיש**.
סיפא בינוני בכת"י: **סיפא שלשה בינוני**.
הונא אמר רבי בכת"י: **חסרות מלים אלה**.
רבי חייה בכת"י: **רב חייה**.
בביתו בכת"י: **בבתי**.
מעולה שבביתם בכת"י: **מעלייה שבבתי**.

לשון

תורא בתוראי
 זה הוא שימוש לשון המצוי גם בעברית. שכאשר אומרים אש באשנים או גבר בגוברין, הכוונה היא למי שהוא מעולה ומובחר בין כולם.

